

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. АРБИТРАЖ ЖӘНЕ МЕДИАЦИЯ. 2-БӨЛІМ

Іс жүргізудің әділдігін қамтамасыз
ететін сот өндірісі қағидаларының
төртінші тобы

Жоспар:

1. Қағида X: тосын жайларды болдырмау бойынша соттың міндеті: тиісті хабарлау қағидасы
 2. Қағида XI: іс жүргізудегі теңдік
 3. Қағида XII: ақпаратқа тең дәрежеде қол жеткізу және өзара ашып көрсету
 4. Қағида XIII: тараптар арасындағы әділ ойын
 5. Қағида XIV: шешімдер қабылдау дәлдігі
- Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

ҚАҒИДА X: ТОСЫН ЖАЙЛАРДЫ БОЛДЫРМАУ БОЙЫНША СОТТЫҢ МІНДЕТІ: ТИІСТІ ХАБАРЛАУ ҚАҒИДАСЫ

25.91 Егер екі тарапқа алдын-ала тиісті хабарлама жіберілмесе, іс қарау жүргізілмеуін талап ете алады. Сондай-ақ сот қандай да бір талап бойынша немесе оның кез келген бөлігі бойынша екі тарапқа ұсынылған шешімге қайшы келуге ақылға қонымды мүмкіндік берместен шешім қабылдамауға тиіс. Құқықтық жүйенің бұл қағидасының негізінде адам тұлғасына құрмет көрсету қажеттілігі жатыр. Бұл қағида сотқа дұрыс емес шешім қабылдамауға мүмкіндік береді. Бұл дұрыс хабарлау немесе аудио ағарту қағидасы («басқа тарап тыңдалсын») табиғи әділеттілік қағидаларының бірі болып табылады. Оның егізі - «*non est iudex in causa sua*» немесе төрешілердің әділдігі қағидасы бар.

ҚАҒИДА XI: ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ ТЕҢДІК

25.92 Бұл қағида АСЕ «бірінші кезектегі міндет»-тегі іс жүргізу мақсаттарының бірі болып табылады, онда «тараптардың тең құқықтылығын қамтамасыз ететін» соттар туралы айтылған.

25.93 Іс жүргізудегі теңдік бүкіл азаматтық процесті реттейтін тәуелсіз қағида болып табылады. Ол сот тыңдауы барысында тараптар мен сот арасында пікір алмасумен шектелмейді.

25.94 Қағида халықаралық қолдауға ие. Осылайша, американдық құқық/УНИДРУА институтында былай белгіленген:

3.1: Сот тараптардың сот тәртібімен өз құқықтарын қорғауы немесе қорғауы үшін тең қарым-қатынас пен ақылға қонымды мүмкіндіктерді қамтамасыз етуі тиіс.

3.2: Тең қарау құқығы кез келген, әсіресе ұлты немесе тұрғылықты жері бойынша заңсыз кемсітушілікке жол бермеуді қамтиды.

3.3: Тұлға сот мемлекетінің азаматы немесе резиденті болып табылмайтындығы үшін уақытша шараларды қабылдау кезінде шығындарды қамтамасыз етуді немесе жауапкершілік кепілдігін ұсынуға міндетті емес.

3.4: Отырыстарды өткізу орнының ережелері мүмкіндігінше сот елінің тұрақты тұрғыны болып табылмайтын адамға сотқа қол жеткізудің ақталмаған ауыртпалығын жүктеуге тиіс емес.

Іс жүргізу теңдігі мыналарды талап етеді:

- сот процесінде тараптардың жынысы, нәсілі, түсі, тілі, діні, саяси немесе өзге де нанымдары, ұлттық немесе әлеуметтік шығу тегі, ұлттық азшылыққа жататындығы, мүлктік, тектік-топтық немесе өзге де жағдайы бойынша кемсітусіз сот әділдігіне ресми қол жеткізу;
- іс жүргізу теңдігі, сондай-ақ сот төрелігін жүзеге асыру сапасына тараптар арасындағы экономикалық немесе рәсімдік айырмашылықтар әсер етпейтініне кепілдік береді;
- іс жүргізу теңдігі, сондай-ақ құқықтық жүйеден тілдік немесе географиялық қиындықтарға қарамастан, сот талқылауларына тең қолжетімділікті талап етеді; бұл ауызша аудармашыларды, бейне байланысты және қалааралық байланыстың басқа да нысандарын пайдалану қажеттілігімен түсіндіріледі;

ҚАҒИДА XII: АҚПАРАТҚА ТЕҢ ДӘРЕЖЕДЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖӘНЕ ӨЗАРА АШЫП КӨРСЕТУ

Әділдік пен тиімділік бір тараптың сот алдында қолда бар барлық материалдар мен дәлелдерді ашу туралы талаптарды белгілеу жолымен қамтамасыз етіледі. Ақпаратты ашу рәсімінің әртүрлі аспектілері

бойынша жүзеге асырылады, атап айтқанда: шешім қабылданғанға дейінгі хаттамалар; жарыссөз қағаздары; сарапшылардың есептері; куәлардың өтініштері; іс бойынша құжаттардың дәлелдері мен жиынтықтары және апелляциялар бойынша ұйғарылған ұқсас құжаттар.

Рәсімдік теңдікте, сондай-ақ, тараптар сот талқылауында бір-біріне елеулі ақпаратты жария етуге неге міндетті екенін түсіндіреді. Егер бір тарап басқасына белгілі емес және қол жетімсіз өмірлік маңызды ақпаратқа қол жеткізсе, бұл теңсіздіктің елеулі көзі болар еді.

Сондай-ақ американдық құқық/УНИДРУА институтының қағидалары даудағы сот және тараптар пайдаланатын құқықтарға, қарсыластың иелігіндегі немесе дауға қатыспайтын тараптардың барлық тиісті ақпаратқа немесе дәлелдемелерге қатысты екенін атап өткен жөн.

ҚАҒИДА ХІІІ: ТАРАПТАР АРАСЫНДАҒЫ ӘДІЛ ОЙЫН

Бұл ұғым халықаралық қолдауға ие. американдық құқық/УНИДРУА институтының қағидалары: тараптар мен олардың адвокаттары сот және басқа тараптармен қарым-қатынаста өзін адал ұстауы тиіс. Тараптар куәлардың ісіне араласу және дәлелдемелерді жою сияқты рәсімдік теріс пайдаланушылықтан тартынуға тиіс.

АСЕ-ге дейін «адал іс жүргізу ойыны» ұғымы, ескі іс жүргізу жүйесі Дарвин жарысуының рухына сәйкес келмеді. ХІХ ғасырдың жазушысы Виграм сот процесін «әтештер шайқасы» деп сипаттады.

Ал 1987 жылы сэр Джек Джейкоб АСЕ-ге дейін жүйені «спорттық шеберлік немесе ойын шеберлігінің элементін азаматтық процесті жүргізу үшін енгізгенін айтты. Бұл адвокаттардың іс жүргізу маневрлеріне берілуге деген ниетін тудырды.

АСЕ-де азаматтық сот ісін жүргізуге агрессивті көзқарас ұсынуға әрекет жасалды. Джон Дональдсон Eli Lilly & Co қарсы Davies ісінде (1987) сот процесі әскери және заңды сипаттамаларды жоғалтты деп болжады: Сот талқылауы-соғыс емес, тіпті ойын емес. Ол қарсы күресуші тараптар арасындағы қарым-қатынастарда шынайы әділдікті қамтамасыз етуге бағытталған.

АСЕ мен оның жаңа жүйесінің әртүрлі ерекшеліктері азаматтық сот ісін жүргізуде соттар тараптар арасындағы адал ойын қағидасын мойындауды көтермелеуге ұмтылады деп болжайды. Шынында да, жеке құқықтағы, шарттық құқықтағы «адалдық» ұғымына қарағанда (бұл қағида жанама түрде әрекет етеді), азаматтық сот ісін жүргізуде «адал ойын» ұғымы ашық, жаппай және динамикалық сипатқа ие.

Қазіргі уақытта жарғыда адвокаттардың басты міндеті өз клиенттерін қорғауда емес, сот төрелігін қамтамасыз ету болып табылады деп бекітіледі. Тиісінше, АСЕ-нің 1-бөлігінде баяндалғандай, тараптар «сотқа басты мақсатқа қол жеткізуде көмектесуге міндетті». Соттың әкімшілік міндеттері «тараптар талқылау барысында бір-бірімен ынтымақтастыққа ынталандырылуды» қамтиды. Осылайша, тараптар елеусіз техникалық қатаң ережелерді сақтамаған жағдайда екінші тараптың наразылықтарын немесе қарсылықтарын алып тастау туралы өтініш бермеуі тиіс.

Лорд Хофф Манн, Саймонсқа қарсы Arthur JS Hall & Co (2002) ісінде адвокаттың сот төрелігіне қатысты кейбір міндеттерін атап өтті: сот талқылауын жүргізетін адвокаттар... сот шешімін жаңылыстырмауға немесе судьяға өз пайдасына жаман дәлел келтірмеуге тиіс. Олар барлық тиісті заңдарға, сондай-ақ оларға қарсы заңдарға сілтеме жасауы тиіс.

Бослиге қарсы Вернон ісінде (1998 жыл) апелляциялық сот даудағы тараптардың, олардың адвокаттары мен сарапшыларының сотты жаңылыстырмау міндетін атап өтті. Жаңа ақпарат тиісті іс қарау барысында бұрын ашылған немесе ұсынылған құжаттарды, дәлелдемелерді, бұрмалаған фактіні сот пен қарсыласудан жасыру дұрыс болмас еді.

«Өкілдік арқылы Эстоппель»: егер бірінші тарап өз сөздерімен немесе мінез-құлқымен екінші тарапты осы талаптан немесе міндеттемелерді орындамаудан бас тартылатыны туралы міндеттесе, тарапқа іс жүргізу ісін қозғауға немесе екінші тараптың өз міндеттерін айқын орындамауына сүйенуге мүмкіндік бермейді. Estoppel by Convention: егер тараптар арасында осындай тыйым салу құқығынан бас тартуды немесе міндеттемелерді орындамауды көздейтін іс-қимылдың жеткілікті тәртібі болса, жоғарыда айтылған сияқты қолданылады. Екі доктрина да «адал ойын» қағидасын бейнелейді.

Тарапты жаңылыстыратын және артықшылықтардан толық бас тартпаудың алдын алу: «тарап артықшылықтардан ішінара және сайлау арқылы бас тарта алмайды, себебі бұл әділетсіздікке немесе түсінбеуге әкелуі мүмкін.

Егер тарап құпия құжатпен кездейсоқ түрде танысуға жол берсе, онымен немесе оның мазмұнымен танысқан тарап оны тек соттың рұқсатымен ғана пайдалана алады.

Талап қою талабын жосықсыз тоқтату: «In Ernst & Young v. Butte Mining plc»(1996 жыл) ісінде талапкер жауапкерге қарсы 315 000 фунт стерлинг мөлшеріндегі міндеттемені орындамау туралы шешім шығарды. Тараптар жауапкер сот шешімінің күшін жою туралы өтініш жасауы тиіс деп келісті. Олар сондай-ақ жауапкердің 100 млн.фунт стерлинг сомасына қарсы талап қою мүмкіндігіне ие болуына келісті. Алайда, талапкер негізгі әрекетін тоқтатты. Бұл жауапкерге қарсы талап қоюға кедергі жасады. Бұл жауапкер үшін күтпеген жағдай болды, себебі талапкердің талап қою мерзімі өтіп кеткен болатын. Талапкердің тактикасы процедураны асыра пайдалану болып табылады деп есептей отырып, негізгі талапты қалпына келтіріп, жауапкерге қарсы талап қоюға мүмкіндік берді.

ҚАҒИДА XIV: ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАУ ДӘЛДІГІ

Азаматтық сот ісін жүргізу лотерея болып саналмайды. Ақыр соңында, партиялар сотқа емес, монетаны тастау арқылы жасаса, әлдеқайда арзан болар еді. Оның орнына азаматтық соттар нақты және заңды қорытындыларға келеді деп күтілуде. Бұл үшін соттар дәлелдемелерді мұқият бағалап, заңды қолдануы тиіс. Егер істің мәні бойынша шешімдер осы стандарттың шеңберінен шығатын болса, онда олар шағымдану кезінде түзетілуі тиіс. Қоғам көптеген жағдайларда дәлдіктің жоғары деңгейіне қол жеткізбесе, азаматтық процеске деген сенімді жоғалтады.

Алайда кейбір судьялар басқалардың қателесетінін мәлімдейді. Мысалы, лорд Дональдсон: дау тараптары секілді төрелік талқылау тараптары төрелік түсініспеушіліксіз болады деп күтуге құқылы. Азаматтық процесс-бұл абсолютті ақиқатқа ұмтылу емес, әділдікті іс жүзінде жүзеге асыру. Осылайша, азаматтық істердегі дәлелдер стандарты ықтималдықтар теңгерімі мен сенімділіктің салыстырмалы төмен деңгейі болып табылады.

Әдетте Англиядағы азаматтық талап-арыздардың дәстүрлі «жарыспалылығы» олардың жеткілікті түрде дәл екендігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді деп болжанады. Судья «Бұл қалай?» деген сұраққа жауап беретін жай ғана ампайр емес. Ең алдымен, оның мақсаты, ақиқатты анықтау және заңға сәйкес сот төрелігін іске асыру болып табылады; және осы мақсатты күн сайын қудалауда адвокат құрмет және қажетті рөл атқарады.

АСЕ жүйесі шеңберінде соттар негізінен құқықтық мәселелер бойынша дәлелдемелерді жинау және шешімдер қабылдау кезінде тараптардың қолында қалады: тиісті дәлелдемелерді жинау тараптардың міндеті және заңдарды нақты ұсынуды қамтамасыз ету болып қалады.

Дәлдік қағидасын сақтауға кедергі келтіретін басқа да факторлар бар. Бұл қағида маңызды болғанымен, ол басқа қағидалардың күрделі жиынтығы шеңберінде әрекет етеді, олардың кейбіреулері онымен тікелей бәсекелеседі. Сот төрелігін жеделдетіп жүзеге асыру, мысалы, уақытша сот тыйымдарын шығару факторларының бірі болып табылады. Сотқа дейінгі соттық тыйым салудың негізгі қағидасы соттардың негізгі талап қою мен қорғаудың мәнін тікелей қарамауы болып табылады. Дәлелдеу ережелері сондай-ақ тиісті материалдарға: атап айтқанда, «заңи кеңес берудің», «сот талқылауының» артықшылықтарына, «зиянсыз» хабарламаларына, өзін-өзі қастерлеуге және қоғамдық мүдделердің иммунитетіне қарсы артықшылықтарға қол жеткізуге кедергі келтіруі мүмкін.

Жоғарыда аталғандай, құқықтық дәлелге келсек, ағылшын соттары адвокаттың ұсынысына дәстүрлі түрде сүйеніп, заңдық материалдарды ашуға және істің құқықтық теориясын дамытуға белсенді қатыспаған. Бірақ бұл пассивтілік ұстаным қоғамдық маңызы мәселелері бойынша әлсіреуге ұшырайды.

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Кудрявцева Е.В. Гражданское судопроизводство Англии. – М.: Издательский дом «Городец», 2008.
2. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж / Пер. с англ.; Под ред. Р.М. Ходыкина. М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 544 с.